

шествление согласованных мер для выполнения положений конвенций ООН, других международных договоров.

Как считают специалисты в области уголовного законодательства, в формате евразийской интеграции пока еще не выработаны единые подходы в вопросах криминализации противоправного деяния, связанного с незаконным оборотом наркотических средств. Существующие различия в действующих национальных законодательствах препятствуют созданию эффективных правовых механизмов, регулирующих межгосударственное сотрудничество в евразийском регионе по борьбе с этим наиболее опасным преступлением.

Таким образом, за истекший период в рамках СНГ сложились правовые и институциональные механизмы, которые дают возможность интегрировать усилия государств-членов в их совместной борьбе с незаконным оборотом наркотических веществ в самых различных формах. Однако глобализация масштабов и нарастание воздействия сил наркотрафика требуют дальнейшей унификации законодательства государств-членов евразийской интеграции в данной сфере. Представляется, что новые возможности для решения этих проблем открываются в формате нового интеграционного образования – Евразийского экономического союза.

УДК 340.11

*Л. Л. Голубева*

## **ПАНЯЦЕ І ВІДЫ ЗЛАЧЫНСТВАЎ У БЕЛАРУСІ Ў XV–XVI СТАГОДДЗЯХ**

У старажытнасці асноўнай крыніцай крымінальнага права было звычайнае права (сістэма няпісаных прававых нормаў (правілаў паводзін), заснаваных на агульнапрынятай і даўнасці іх ужывання). Гэтыя правілы паводзін у сілу іх паўтарэння атрымалі агульны абавязковы характар, замацоўваліся судовай і адміністрацыйнай практыкай дзяржавы. Першымі нарматыўнымі актамі, у якіх былі змешчаны нормы звычайнага крымінальнага права, і якія дзейнічалі ў Беларусі, былі міжнародныя дагаворы, абласныя і агульназемскія граматы (прывілеі) XIII–XV стст. і Судзеднік Казіміра 1468 г.

У перыяд панавання звычайнага і на першапачатковай стадыі пісанага права не існавала адзінага паняцця злачынства, бо каралася не толькі парушэнне закона (закона магло і не быць), а часцей за ўсё прычыненне ўрон. У залежнасці ад характару злачынства і наступстваў злачынства ў яго назве адлюстроўваліся розныя прававыя і бытавыя адбіткі. Так, злачынствы супраць здароўя, асабістай недатыкальнасці і маёмасці асобных асоб называліся гвалтам, крыўдай, зладзействам, шкодай. Супрацьпраўны і грамадска

небяспечны характар злачынстваў азначаўся тэрмінамі «выступ из права», «злочинство», «вина». Агульнае паняцце злачынства, блізкае да сучаснага, упершыню сустракаецца ў прывілеі Казіміра 1447 г. і называецца яно праступкай. У Судзебніку Казіміра 1468 г. для больш дакладнага абазначэння супрацьпраўнага характару злачынства выкарыстоўваўся тэрмін «выступ з права». Статут 1529 г. разглядае злачыннае дзеянне перш за ўсё як «кривду», а злачынца – як «шкодніка». Статут 1588 г. зноў першачарговае значэнне надае супрацьпраўнасці злачынства, яго грамадскай небяспецы, звяртаючы ўвагу на ганебнасць злачынных дзеянняў і іх грахоўнасць. Па заканадаўству XV–XVI стст. злачынства з’яўляецца агульнашкодным і агульнанебяспечным, а таму злачынца павінен быць злоўлены і пакараны за свае «злые вчинки» і «свольства», што стане карай за ўчыненне злачынства для яго самога і застрашваннем для іншых. Для абазначэння дзяржаўных злачынстваў, такіх як змова супраць вялікага князя, дзяржаўная здрада, бунт або паўстанне, спроба дзяржаўнага перавароту, распаўсюджванне ілжывых звестак пра валадара выкарыстоўваўся тэрмін «обращение маестату господарского». Гэта тэрміналогія захавалася да канца XVIII ст., калі беларускія землі былі далучаны да Расійскай імперыі.

На думку дарэвалюцыйных даследчыкаў (І.А. Маліноўскага і інш.) і навукоўцаў савецкага перыяду (А.Ф. Вішнеўскага, Т.І. Доўнар, Я.А. Юхо. і інш.) у крымінальным праве Беларусі XV–XVI стст. не было дакладна размежаванай класіфікацыі злачынстваў, у сувязі з чым розныя па свайму зместу прававыя нормы размяшчаліся ў адным раздзеле закона, а падобныя – у розных. Напрыклад, у раздзеле XIV Статута 1588 г. змешчаны нормы, якія прадугледжвалі адказнасць за крадзеж, незаконны продаж спіртных напояў і інш.

Даследчык І.А. Маліноўскі ў залежнасці ад аб’екта замаху вылучае наступныя віды злачынстваў: злачынствы супраць веры; злачынствы супраць маралі; злачынствы супраць сямейнага права; палітычныя злачынствы; ваенныя злачынствы; злачынствы па судовай службе і супраць судовай улады; паліцэйскія злачынствы; злачынствы супраць гонару; замах на асобу (злачынствы супраць жыцця, злачынствы супраць здароўя, злачынствы супраць свабоды); замах на асобу і маёмасць (наход ці наезд, разбой); замах на маёмасць (грабеж, крадзеж, прысвойванне маёмасці, незаконнае карыстанне і пашкоджанне чужой маёмасці, замах на нерухомую маёмасць, парушэнне пастановаў, якія рэгулююць узаемныя адносіны паміж «паном» і слугамі).

У залежнасці ад аб’екта крымінальнага пасягальніцтва злачынствы, на думку прафесара І.А. Юхо, падзяляліся на наступныя асноўныя групы: дзяржаўныя («обращение маестату господарского»); супраць парадку кіравання і правасуддзя; ваенныя (вайсковыя); супраць рэлігіі і царквы; супраць маральнасці; супраць жыцця, здароўя і гонару людзей; замах на маёмасць; злачынствы слуг і феадальна залежных людзей супраць феадалаў.

Пры супастаўленні прыведзеных класіфікацый можна прыйсці да высновы, што І.А. Маліноўскі прыводзіць больш падрабязную класіфікацыю злачынстваў (у асобны від вылучаюцца паліцэйскія злачынствы, злачынствы супраць сямейнага права і супраць маралі). Заканадаўца XVI ст. на першы план ставіць дзяржаўныя злачынствы (І.А. Маліноўскі называе іх палітычнымі) і таму змяшчае іх у першых раздзелах статутаў.

У залежнасці ад спосабу ўзбуджэння справы ў судзе ўсе злачынствы падзяляліся на тры групы:

1. Злачынствы, справы па якіх узбуджаліся прадстаўнікамі дзяржаўнай улады незалежна ад наяўнасці пацярпелага ці яго волі. У парадку дзяржаўнага абвінавачвання ўзбуджаліся многія справы па дзяржаўных злачынствах, супраць парадку кіравання і правасуддзя, некаторыя воінскія і асобныя справы, узбуджаныя ў сувязі са злачынствамі супраць рэлігіі і маральнасці.

2. Злачынствы па справах асабістага абвінавачвання складалі самую вялікую групу. Сюды адносілі амаль усе справы па злачынствах супраць асобы, маёмасці і значная колькасць спраў па іншых злачынствах. Па злачынствах асабістага абвінавачвання, нават па найбольш небяспечных, дапускалася прымірэнне абвінаваўцы са злачынцам, прысуджэнне штрафаў на карысць пацярпелага, атрыманне пацярпелым (абвінаваўцам) пэўнай узнагароды ад злачынцы. Усё гэта ў значнай ступені збліжала крымінальныя справы з грамадзянскімі.

3. Злачынствы па справах змешанага абвінавачвання, па якіх абвінаваўцамі маглі выступаць як службовыя асобы дзяржаўнага апарату, так і асобныя грамадзяне. Гэта катэгорыя спраў была нешматлікай. Да яе адносіліся частка спраў па дзяржаўных злачынствах і супраць парадку кіравання, а таксама справы аб забойстве невядомага праезджага чалавека, забойстве жонкі мужам ці наадварот, забойстве дзецьмі бацькоў ці бацькамі дзяцей.

Такім чынам, у заканадаўстве XV–XVI стст. (у прывілейны і статутны перыяды) не было дакладна вызначана паняцце злачынства. Закон не ўтрымлівае азначэння злачынства, але з аналізу крымінальных нормаў можна зрабіць вывад, што заканадаўца лічыць злачынствам супрацьзаконнае, віноўнае дзеянне, якое ўключае ў сябе элемент грамадскай небяспекі і робіць замах на феадальны грамадскі лад, правапарадак, уласнасць, асобу, яе правы і інтарэсы. Навукоўцы прыводзяць розныя абгрунтаваныя класіфікацыі злачынстваў. Пры гэтым аналізуюць адпаведныя нормы, змешчаныя ў агульназемскіх граматах і статутах Вялікага Княства Літоўскага 1529, 1566, 1588 гг.